

Journal of Economy Culture and Society

ISSN: 2602-2656 / E-ISSN: 2645-8772

Araştırma Makalesi / Research Article

2.000 Aile Araştırması: Bazı Sonuçlar ve Gelecek Araştırmalar için Potansiyeli*

2000 Families Research: Some Findings and Potential for Future Research

Ayşe GÜVELİ¹

*Bu makalenin bazı bölümleri, Güveli ve ark., 2017 makalesinden tercüme edilmiştir.

¹University of Essex, Department of Sociology, Colchester, UK

ORCID: A.G. 0000-0003-3679-0238

Corresponding author:

Ayşe GÜVELİ,
University of Essex, Department of Sociology,
Wivenhoe Park, Colchester, CO4 3SQ, UK
E-mail: aguveli@essex.ac.uk

Submitted: 19.04.2019

Revision Requested: 24.07.2019

Last Revision Received: 08.08.2019

Accepted: 24.08.2019

Published Online: 22.10.2019

Citation: Güveli, A. (2019). 2.000 aile araştırması: Bazı sonuçlar ve gelecek araştırmalar için potansiyeli. *Journal of Economy Culture and Society*, 60, 87-104. <https://doi.org/10.26650/JECS2019-0041>

Öz

Son yıllarda, göç alanında kaydedilen gelişmelere rağmen, Avrupa'ya olan göçün analizine ilişkin yeterince aydınlatılmamış çalışma alanları mevcuttur. Göçün menşe ülkede kalanlara kıyasla, göçmenler, çocukları ve torunları üzerindeki etkileri hakkındaki bilgimiz oldukça sınırlıdır. Benzer şekilde, kuşaklar arası aktarımın nasıl geliştiğini ve şekillendiğini anlamaya yönelik akademik çalışmalar, varış ülkesinde yaşayan iki kuşağın karşılaştırılması ile sınırlıdır. Bu sınırlamalar, menşe ülkelerindeki göçmen olmayanlarla ve geri dönen göçmenlerle karşılaştırmayı içeren ve çoklu kuşaklar arası aktarım süreçlerini izleyen çalışmaların azlığından kaynaklanmaktadır. Bu çalışma, ilgili alandaki teorik ve metodolojik tartışmalarla birlikte 2.000 Aile Araştırması'nın, tasarımı ve veri setini tanıtan bir özet niteliğindedir. Bu çalışma, Türkiye'de ve en az sekiz farklı Avrupa ülkesinde yaşayan üç kuşağı kapsayan, yaklaşık 50.000 göçmen ve göçmen olmayan Türk aile üyesinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Köklerden farklılaşma teorik bakış açısını benimseyen bu çalışma ile, araştırmaya dair belirleyici bulgular sunulmaktadır. Bu anket çalışması, katılımcıların bireysel özelliklerinin, değerlerinin, kaynaklarının ve tutumlarının yanı sıra üç kuşak boyunca aile geçmişleri ve göç deneyimleri hakkında zengin bilgiler sağlamıştır. Ayrıca, 2.000 Aile Çalışması'nın gelecekteki göç araştırmaları için potansiyeli yansıtılmaktadır. Araştırmacılar, 2.000 Aile verilerini, GESIS veri bankasından (GESIS data archive) indirip analiz edebilirler.

Anahtar Kelimeler: 2.000 Aile, uluslararası göç, Türkiye'den göç, köklerden farklılaşma, kuşaklar arası aktarım

ABSTRACT

We have only a limited understanding of the consequences of migration for migrants and their descendants, relative to staying behind; and our insights of intergenerational transmission is limited to two generations of those living in the destination countries. These limitations stem from a scarcity of studies and data that include comparisons with those left behind and return migrants – in origin countries and which trace

processes of intergenerational transmission over multiple generations in the migration context. This paper outlines the theoretical and methodological discussions in the field and data of the 2000 Families study. It introduces the unique design of the 2000 Families study, and its datasets, and discusses the research potential for future research. This study provides some core findings from the study, framed within a theoretical perspective of “dissimilation from origins”, and reflects on its potential for future migration research in all fields of the social sciences. The rich datasets are stored in the GESIS data archive and are open for researchers to explore and answer hitherto unanswerable research questions on multigenerational transmission, international migration, Turkish migration, (transnational) family relations, friendship, socioeconomic, cultural, political, religious behaviour, attitudes, values and relations.

Keywords: 2000 Families, migration, Turkish migration, dissimilation from origins, intergenerational transmission

EXTENDED ABSTRACT

Despite recent advances, critical areas in the analysis of European migration remain underdeveloped. We have only a limited understanding of the consequences of migration for migrants and their descendants, relative to staying behind; and our insights of intergenerational transmission is limited to two generations of those living in the destination countries. These limitations stem from a scarcity of studies and data that include comparisons with those left behind and return migrants – in origin countries and which trace processes of intergenerational transmission over multiple generations in the migration context. Typical research on migrants and their descendants compares their whereabouts to natives or other migrant groups in the destination countries. However, to understand and reveal the impact of migration and change and stability after migration, research should take into account how migrants and their offspring compare to those non-migrants in the origin societies.

This paper outlines the theoretical and methodological discussions in the field, design and data of the 2,000 Families: Migration Histories of Turks in Europe study. It is estimated that more than five million people of Turkish descent live in Western Europe, making it one of the largest migrant groups in Europe. The fact that it is so large makes it of real interest, because research shows that the larger the migrant group, the slower the integration processes. Furthermore, Turks in Europe are predominantly Muslims or have Islamic background, which forms another important feature to investigate their migration, dissimilation and integration trajectories.

The 2000 Families research is an unprecedented study that has interviewed some 50,000 Turkish people – both migrants and non-migrants about their education, jobs, marriage, religion, friendships and family, and attitudes to gender and tradition. It begins with 2,000 Turkish men born between 1920 and 1945 from five distinct regions in Turkey. It then tracks the journeys of 1,600 of them to nine European countries as guest workers, and continues to follow their lives and those of their children, grandchildren and great-grandchildren. It furthermore traces the family genealogies of approximately 400 non-migrant ancestors from the same sending regions (Sarıksılla, Akçaabat, Kulu, Emirdağ and Acıpayam) of the pioneer guest workers.

This paper introduces the unique design of the 2000 Families study, and its datasets, and discusses the research potential for future research. It provides some core findings from the study, framed within a theoretical perspective of “dissimilation from origins”, and reflects on its potential for future migration research in all fields of the social sciences. By tracing the family lineages of both migrants and non-migrants, the survey broadens the scope of research to include multi-generational transmission and the influence of grandparents on grandchildren. By covering early labour migrants and their descendants spread across eight host societies, it allows an exploration of the likely cross-country differ-

ences in the economic, social, cultural and/or political integration of a sizeable migrant Muslim group in Europe. The survey captures return migrants, providing a rare opportunity to shed light on an understudied area.

The rich datasets are stored in the GESIS data archive and are open for researchers to explore and answer hitherto unanswerable research questions on multigenerational transmission, international migration, Turkish migration, (transnational) family relations, friendship, socioeconomic, cultural, political, religious behaviour, attitudes, values and relations.

Initial findings from the 2000 Families study show that migrants and their descendants do benefit from moving to Europe. Migrants and their three generations of descendants have higher education and occupational status, especially women gain more educational and employment benefits than men. They are also less likely to be in an arranged marriage, tend to have fewer children and demonstrate more gender equalitarian attitudes. The research also shows the migrants' attachment to their home country's culture and traditions decreased slightly over family and migration generations. The 2000 Families study illustrates how important and enlightening it is to compare migrants with non-migrants across multiple family and migration generations, rather than predominantly with natives in the destination country.

1. Giriş

Son yıllarda gerek teorik gerekse ampirik çalışmalar açısından Avrupa'ya olan göç üzerine ışık tutacak gelişmeler olmuştur. Birinci kuşak göçmenlerin ve çocuklarının sosyal, ekonomik ve kültürel entegrasyonu, göç alanındaki akademik çalışmaların odak noktalarından birisini oluşturmuştur. Bu alanda, çok sayıda ulusal ve uluslararası veri toplama girişimleri olmuştur. Bu tarz veri toplama çabaları entegrasyon süreci, dışlanma, kuşaklar arası aktarım ve değişim konularına ışık tutmaktadır ve bu alandaki teorik çalışmaların gelişimine katkı sağlamaktadır. Tüm bu gelişmelere rağmen, Avrupa'ya olan göçe ilişkin bazı alanlarda hala yeterince araştırma yapılmamıştır. Özellikle menşe ülkesinde kalanlar veya geri dönenler bağlamında, göçün, göçmenlerin, onların çocuklarının ve torunlarının üzerindeki etkileri ve sonuçları hakkında sınırlı bilgiye sahibiz. Göçün göçmenlerin kendileri üzerindeki etkisi hakkındaki temel soru, bu nedenle, büyük ölçüde cevapsız kalmıştır. Mevcut çalışmalar genellikle varış ülkelerindeki göçmenlerin, göçmen olmayan çoğunlukla karşılaştırması üzerinedir.

Benzer şekilde, ekonomik, sosyal ve kültürel değişimin kritik süreçlerine ve kuşaklar arası aktarımın rolüne dair çalışmalar, genellikle karşılaştırmalı kohort araştırmaları veya aynı varış ülkesinde yaşayan iki kuşağın araştırılması ile sınırlıdır. Bu durum, ulus ötesi aile etkilerine dair bakış açımızı kısıtlamaktadır. Ekonomi ve sosyoloji alanındaki çalışmalar, genellikle göçmenlerin menşe ülkelerinin seçili bir örneğini ne ölçüde temsil ettiğini belirlemeye yöneliktir (bkz: Dustmann ve erk., 2011; Ichou 2014). Yine de göçmen olmayanları da içeren, yani karşı gerçeklik (counterfactual) araştırma tasarımıyla karşılaştırmalı ampirik çalışmalar eksik kalmıştır. Bu sınırlamalar, göçmenlerin, menşe ülkelerinde kalanlar ve geri dönen göçmenlerle karşılaştırıldığı araştırmaların ve göçmenler arasındaki kuşaklar arası aktarım süreçlerini izleyen çalışmaların azlığından kaynaklanmaktadır.

Göç veren ülkeleri ve uluslararası göç dinamiklerini ele alan ulus ötesi çalışmaların temeli ABD'de atılmıştır (Massey ve ark., [1987] 1990). Bu tarz çalışmalar Avrupa'da daha az yaygındır (böyle bir istisna için bkz: Beauchemin 2018). Birçok Avrupa ülkesinin nüfusunun önemli bir kısmını oluşturan Müslüman göçmen gruplarına odaklanan çalışmaların sayısı yeterli düzeyde değildir. Araştırmaların nadir olduğu başka bir alan ise, çok kuşaklı aile bireyleri arasında, kuşaklar arası sosyal, kültürel ve ekonomik kaynakların, değerlerin ve davranışların aktarımı ve bu aktarımın bireysel değişime olan etkileridir. Çağdaş sosyolojide "büyük ebeveyn etkisi" (grandparents effect) üzerine olan ilgi her geçen gün artmaktadır. Fakat, bu alandaki mevcut çalışmalar hala yeterli değildir. Bu nedenlerle, (a) göçmenlerin menşe ülkelerindeki göçmen olmayan benzerleriyle karşılaştırılması ve (b) gerek çok kuşaklı gerekse ulusal sınırların ötesinde kuşaklar arası aktarım süreçlerinin ortaya konulması açısından literatürdeki boşlukların doldurulması önemli analitik ve teorik kazanç sağlayacaktır.

Türkiye'den Avrupa'ya ve Avrupa'dan Türkiye'ye olan göçü kapsayan, göçün kökenleri üzerine odaklanan büyük ölçekli 2.000 Aile Çalışması'nın fonlanmasında ve uygulanmasında bunun gibi bilimsel kazançlar rol oynamıştır. Göçün kökenleri çalışması-2.000 Aile Projesi-, menşe ülkesini, aile menşesini, göçün nedenlerini ve sonuçlarını inceleyen bir çalışmadır. Birçok Avrupa ülkesine azımsanmayacak sayıda Müslüman işçi göçü olmuştur ve bu durum günümüzde de geçerliliğini devam ettirmektedir. Özellikle Türkiye'den Avrupa ülkelerine olan işçi göçü hem teorik hem sayısal olarak Avrupa'nın savaş sonrası karşılaştığı en önemli göç dalgasıdır.

Bu makalede, 2.000 Aile Çalışması'nın kavramsal çerçevesi, araştırma tasarımı ve uygulaması açıklanmaktadır. Bu çalışma, 1960'lı ve 1970'li yıllarda Türkiye'den Avrupa'ya en yoğun işçi göçünün yaşandığı dönemde Türkiye'de göç veren beş kilit bölgede yaşayan yaklaşık 2 bin erkeği (1.583

göçmen ve 409 göçmen olmayan) ve onların soyundan gelenleri kapsamaktadır. Çalışma bahsedilen hedef kitlenin kendisine, onların sosyo-ekonomik kökenlerine, aile ve göç geçmişlerine, torunlarına ve büyük torunlarına ilişkin bilgiler sunmaktadır. Araştırma toplamda yaklaşık 50.000 aile üyesi hakkında bilgi içermektedir. Bu makalede çalışmanın tasarımı ve verilerin temel özellikleri vurgulanmaktadır. Ayrıca, araştırma esnasında ortaya çıkmış olan bazı benzersiz bulguların bir kısmı da ele alınmaktadır. Sonuç kısmında ise, 2.000 Aile Çalışması'nın göç araştırmalarında göze çarpan ve cevaplanması gereken güncel sorulara cevap verme potansiyeli tartışılmaktadır.

2. Göç Araştırmalarında Yeni Gelişmeler

2.1. Göçün Kökeni Araştırmalarına Dair Bakış Açılıarı

Göç çalışmalarının çoğunun odağının ulusal düzeyde olması son zamanlarda eleştirilere neden olmuştur. Uluslararası göç araştırmalarında, mevcut araştırmaların çerçevesini genişletmek ve böylece göç olgusunun karmaşık yapısını daha iyi anlamak amacıyla yeni teorik ve metodolojik bakış açıları aranmaktadır. İç ve dış göçün karmaşık yapısını göz önüne sermek adına, ilgili literatür, hem menşe hem varış bölgelerini ve ülkelerini (FitzGerald 2012; Beauchemin 2014), düzensiz uluslararası göçmenleri (FitzGerald 2012) ve daha uzun zaman aralıklarını (Telles ve Ortiz 2009) içeren çoklu saha ve sınır ötesi yaklaşımları savunmaktadır. Amelina ve Faist (2012, 1708), öncelikle varış ülkelerinin terminolojilerini ve kategorilerini kullanarak göç süreçlerini açıklayan ve bu ulusların politika kaygıları tarafından yönlendirilen “metodolojik milliyetçilik” (Wimmer ve Schiller 2003) tahakkümü hususuna dikkat çekmektedirler. Böylece, göç süreçlerinin nedensel mekanizmalarını anlama konusuna daha fazla odaklanılması gerektiği gerçeğinin altını çizmektedirler. Bunun için, menşe ülkede yaşayanlar ve menşe ile varış ülkesi arasında hareket halinde olanlar arasındaki ilişkinin açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

Her türlü göçün yanı sıra, göç etmeme ve geri dönme kararları ABD’de kapsamlı bir şekilde analiz edilmiştir (Massey 1987; Massey ve ark., 1987). Ayrıca, Avrupa’dan geri dönen göçmenlere dair akademik ilgi her geçen gün artmaktadır (bkz: Dustmann 2008). Anketlerin tabiatı gereği, geri dönen göçmenler varış ülkelerinin anket çalışmalarında ele alınamamaktadır. Bazı önemli çalışmalar dışında, menşe ülkelerinde nadiren çalışılmaktadır (Abadan-Unat ve ark., 1975). Bu nedenle, birey, hane halkı ve aile ağlarının göç ve dönüş göçü süreçlerini etkileyen sosyolojik mekanizmaları netleştirmek adına ortaya konmuş çok fazla çalışma olmamıştır (Schoorl ve ark., 2000). Göçmen işçilerin çoğunun geri dönüş yaptığı gerçeği göz önünde bulundurulursa, köken odaklı bir perspektif geri dönen göçmenlerin özelliklerini keşfedebilir (Castles ve ark., 2014). Ayrıca bu, göç ağlarının rolü konusunda da bizi aydınlatır, çünkü göç ağları, göç ve dönüş göçü ile ilgili olarak aileler arasında ve aile içi kuşaklar arasında etkili bir rol oynamaktadır.

Menşe ve varış ülkelerini birbirine bağlayan bir bakış açısı, yeni asimilasyon teorisinin mevcut olan dominant paradigmasını tamamlamak için genişletilmiş bir teorik çerçeveye ihtiyaç duymaktadır (Alba ve Nee 1997; Portes ve Rumbaut 2001). Ayrıca Schneider ve Crul’un (2010) belirttiği gibi, asimilasyon ve tabakalaşmış asimilasyon teorileri ABD’de geliştirilmiştir ve esas olarak göçmenlerin Kuzey Amerika’ya asimilasyonunda ekonomik ve kültürel dinamikleri açıklamada yararlı olmuştur. Avrupa, kendi içinde farklı kurumsal özelliklerin ve bağlamsal çeşitliliğin mevcut olduğu birçok varış ülkesinden oluşmaktadır ve bu faktörler göçmen entegrasyonu üzerinde etkilidir (Koopmans ve ark., 2012; Koenig ve ark., 2016).

Etnografik bir bakış açısıyla, FitzGerald (2012) menşe ülkedekilere kıyasla, göçmenlerin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlardaki konumlarını anlamayı sağlamak için “disimilasyon” (fark-

hlaşma) kavramını ortaya atmıştır. Asimilasyonda hedef kitle varış ülkesindekilerdir. Farklılaşma konsepti ise asimilasyonun aksine göçmenlerin menşe ülkede kalanlardan nasıl farklı olduklarını vurgulamaktadır. Bu teorik çerçeve, göç ve göçmen nüfusun temel özelliklerinin arkasındaki mekanizmaların sorgulanmasını kolaylaştırmaktadır; buna ek olarak, göçmenlerin ve onların torunlarının “kazançlarının” ve “kayıplarının” alternatif bir değerlendirmesine imkân tanımaktadır. Odağın menşe ülkesi olması, göçün tarihsel boyutuna ve tarihi koşulların rolüne de dikkat çekmektedir (Vermeulen 2010). Araştırma odağının menşe ülkesinde kalanlar olmasının getirilerinden bir diğeri de göçmenlerin veya onların ebeveynlerinin ve büyük ebeveynlerinin göç öncesi deneyimlerinin ve buna bağılı olarak onların göç sonrası serüvenleri ve yönetimlerinin incelemesine olanak sağlamasıdır.

2.000 Aile Çalışması'nın ilk önemli özelliği, işçi göçmenlerinin Türkiye'deki menşe bölgelerini belirleyerek, aynı bölgelerden ve aynı yaş grubundan göçmen olmayanları da araştırma kapsamına alarak menşe ülke perspektifini kullanmasıdır. Araştırmada, hem göçmenler hem de göçmen olmayanlar, onların çocukları ve torunları izlenmiştir. Araştırma tasarımı karşıt gerçekliği analize dahil ederek, göçün göçmenler üzerindeki etkisini ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Buradaki, karşıt gerçeklik (counterfactual) şuna işaret etmektedir: Göç eden ilk kuşak erkekler ile aynı yaş gurubundan (65-90 yaş) ve aynı bölgelerden göç edebilme ihtimali olup göç etmemiş olan erkeklerin kapsanması. Ayrıca bu tasarım, göçün seçiciliğinin araştırılmasına da imkân vermektedir. Bu tasarımla göç modelleri hakkında toplanan veriler, dönüş göçünün analizine ve göç kararının alınmasında diğeri aile üyelerinin göç deneyimlerinin rolünün incelemesine fırsat vermektedir.

3. Çoklu Kuşak Aile Bakış Açısı

Hem sosyo-ekonomik konumlarının sürdürülmesi hem de kendi değerlerinin diğeri kuşaklara aktarılması açısından, aileler genellikle sosyalleşmenin birincil etmeni olarak kabul edilir (Hitlin, 2006). Ekonomik statünün, değerlerin ve tutumların aileler üzerinden aktarılmasına ilişkin yapılan araştırmaların çoğu ebeveyn-çocuk ilişkilerine, çoklu kuşak aktarımına ve özellikle büyük ebeveynlerin rolü üzerine odaklanmıştır. Çocukların ebeveynler üzerindeki karşılıklı etkileri konusu, gerontoloji araştırmaları ve yaşam boyu odaklı araştırmaların yanı sıra sosyal-psikoloji ve sosyoloji araştırmalarında da ivme kazanmaya başlamıştır (Glass ve ark., 1986; Chan ve Boliver 2013). Büyük ebeveynlerin aktarım süreçlerindeki spesifik etkilerinin doğrudan ve dolaylı olarak iki türlü gerçekleştiği tartışılmaktadır. Büyük ebeveynlerin çocuk bakımı sürecinde yer almaları doğrudan etkiye örnek gösterilirken, ebeveynlere bu süreçte destek verilmesi dolaylı etki olarak yorumlanmıştır (Hagestad 2006). Büyük ebeveynlerin etki açısından kültürel-normatif güce sahip oldukları ve ailenin tarihinin “kültürel penceresi” oldukları iddia edilmektedir (Bengtson ve ark., 2009, s. 328).

Aile araştırmalarında, kardeşlerin ve kuzenlerin de rolü hem teorik hem de metodolojik nedenlerden dolayı ilgi çekmektedir. Kardeşlerin etkisi, bir kardeşin diğeriinin davranışlarını nasıl etkilediği ve göç etme ya da etmeme davranışında ne tarz yayılma mekanizmaları oluştuğunu kavramak açısından önem teşkil etmektedir. Kardeşler üzerine geliştirilen modellemeler, gözlemlenmemiş aile etkilerinin tanımlanmasında rol oynayabilirler. Bu sebeple, kardeşler üzerinden yapılacak bir modelleme, aktarıma ilişkin daha tarafsız tahminlerde bulunulmasına imkân sağlayabilir (Kalmijn ve ark., 2006; Huijnk ve Liefbroer 2012).

Yaşam boyu araştırmalarında, bir kuşağın yaşamındaki önemli anların yalnızca gelecek kuşaklar için değil, aynı zamanda öncekiler için de uzun vadeli sonuçları olabileceği kabul edilmek-

tedir (Hagan ve ark., 1996). Göç, bireylerin ve ailelerin yaşamını ciddi anlamda etkileyen önemli olaylardan birisidir. Göç ile beraber, büyük ebeveynlerin kültürel, ekonomik ve sosyal sermaye-lerinin değeri azalabilir veya tamamen kaybedilebilir. Ayrıca, büyük ebeveynlerin maddi ve manevi kaynaklarının nesillere aktarım süreçleri engellenebilir veya sekteye uğrayabilir (Nauck 2001). Kardeşlerden birinin göç deneyimi bir diğersinin göç etme veya etmeme yönündeki bakış açısını etkileyebilir. Bu bağlamda, kardeşlerin göçün yayılma etkileri ile özel bir ilgisi olabilir.

Mevcut göç araştırmalarında, kardeş, kuzen veya büyük ebeveyn etkileri konusunda az sayıda çalışma vardır. Bunun yerine, aile göçü analizi tipik olarak, göçmenler ve “ikinci kuşak” arasındaki ayrışmayı araştırmak üzere iki göçmen neslini karşılaştıran çalışmalara odaklanmıştır (bkz: Borjas 1992; Güveli ve Platt 2011). Mesela, bölünmüş asimilasyon teorisi birinci kuşaktan ziyade temel olarak ikinci kuşağa göre geliştirilmiş ve büyük ölçüde bu grup üzerinde test edilmiştir (Portes ve Rumbaut 2001). Bu tür analizlerde, göç eden kuşak ve aile eşdeğerdir. İki göçmen kuşağı arasında doğrudan bir aile bağı olmasa bile, ilk göç eden kuşak aynı zamanda ilk aile kuşağını temsil etmektedir. Bununla birlikte, Telles ve Ortiz’in (2009) belirttiği gibi, akraba bağı olmayan göçmen kuşaklar ve aile aktarımını deneyimleyen kuşaklar arasındaki karşılaştırmalardan elde edilen sonuçlar farklılık gösterebilir.

Diğer çalışmalar doğrudan ebeveynler ve çocuklar arasındaki aktarımı araştırmıştır (bkz: Phalet ve Schonpflug 2001; Platt 2007; Maliopaard ve Lubbers 2013; Carol 2014). Ancak bu çalışmalar yalnızca aynı varış ülkesinde yaşayan iki kuşağa odaklanmıştır. Yani bu araştırmalarda, ulus ötesi etkiler ve geniş ailenin etkisi hesaba katılmamıştır. Bu alandaki bazı çalışmalar “üç kuşak teorisini” ele almaktadır (Lazerwitz ve Rowitz 1964), ancak üçüncü kuşak üyeler nadiren çağdaş analizlere dahil edilmektedir (bkz: Montero 1981; Alba vd. 2002). Bu durum, bu alandaki verilerin kısıtlı olması ile ilgilidir çünkü asimilasyon teorisinde çoklu kuşak yaklaşımı belirgin bir şekilde ifade edilmemiştir. Telles ve Ortiz’in (2009) çalışması bu hususta önemli bir istisna olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu araştırma 40 yıldan fazla bir sürecin çoklu kuşaklar açısından değerlendirilmesinde asimilasyon teorisinin sınırlarını ortaya koymaktadır. Ayrıca, entegre ve asimile olma ya da olmama durumunu tarihsel ve kurumsal faktörlerle ilişkilendirmektedirler.

2.000 Aile Çalışması’nın ikinci önemli katkısı, karşılıklı etkilerin analizini mümkün kılan çoklu kuşak odaklı bir yaklaşım sunmasıdır. Bunun için, ulusal sınırların ötesindeki üçüncü veya daha fazla kuşaktan gelen aile bireyleri ile kardeşler ve kuzenler arasındaki etkileşimin rolü de göz önünde bulundurulmaktadır. Bu tarz bir yaklaşım, göçün kuşaklar arası aktarımını sürdürülmesinde veya sekteye uğramasında ne derece etkili olduğunu anlamaya olanak sağlar. Ayrıca, göçün yayılma etkilerini anlamayı kolaylaştırdığı gibi aynı zamanda bu etkilerin sosyo-ekonomik, kültürel ve tutumsal alanlar için nasıl bir benzerliği olduğu konusuna da ışık tutar.

4. Göçün Kökenleri Üzerine Araştırmaların Geliştirilmesi: 2.000 Aile Çalışması

Uzun bir süre boyunca, akademisyenler göç araştırmaları için temel sorulara cevap verebilecek araştırma tasarımları geliştirmedeki zorlukları tartışmışlardır (Thomas ve Znaniecki 1918; Massey 1987). Bunu takiben, menşe ülke üzerine odaklanan birçok proje yapılmıştır. Bunlar arasında en etkili ve klasik olarak görülen Meksika Göç Projesidir (Massey 1987). Afrika ve Avrupa Arasında Göç (MAFE) Projesi (Obucina 2013; Bauchimen 2018) ise bu alanda son dönemde yapılan çalışmaların örneği olarak gösterilebilir. Göç çalışmalarında çoklu kuşak konusuna değinen çalışmalar oldukça nadirdir. Göçmenlere ilişkin üçüncü ve dördüncü kuşak üzerine yapılmış birkaç tane yenilikçi anket çalışması vardır. Fakat, bu çalışmaların hepsi varış ülkesi odaklıdır (Markides 1986; Telles and Ortiz 2009).

Yalnızca birden fazla kuşağı içermeyen, aynı zamanda birden fazla varış bölgesinin yanı sıra menşe ülkesindeki göçmenleri, geri dönen göçmenleri ve göçmen olmayanları da kapsayan bir araştırma tasarımı göç çalışmalarında önemli bir eksikliklerdir. En önemli eksikliklerden bir diğeri ise, köken ülkeyi de kapsayan göç çalışmalarının hiçbirinin çoğunluğu Müslüman olan bir köken ülkeyi kapsamamasıdır. Halbuki ağırlıklı olarak Müslüman göçmenleri içeren bir örneklem, göç araştırmalarında Müslüman göçmenlerin entegrasyonuna da ışık tutacaktır. Mevcut göç ve çoklu kuşak çalışmaları böyle bir olanak sunmamaktadır.

Böyle bir araştırmanın gerekliliğine cevap olarak, 2008’de göç uzmanlarının oluşturduğu uluslararası bir araştırma ekibi, menşe ülke etkileri, varış ülkelerindeki değişkenliği ve çoklu kuşak perspektiflerini birleştirebilecek bir araştırma tasarımı geliştirmiştir. Birden fazla bileşenden oluşan bu tarz bir araştırma tasarımı büyük ölçekli ampirik çalışmaları zenginleştirecektir. Böyle bir araştırma tasarımının özellikleri üç çeşittir:

- **Köken Karşılaştırması:** Örneklem, işçi göçünün en yoğun olduğu dönemde ailesinde göçmen işçi olan ve olmayan ailelerin yaşadığı Türkiye’de göç veren beş bölgeyi kapsamıştır. Kimin göç ettiğini, kimin kaldığını, kimin geri döndüğünü ve göç kararının hem göçmenler hem de geride kalanlar üzerindeki sonuçlarını ortaya çıkarmak için, araştırmaya menşe ülkesindeki nüfus üzerinden başlamak gerekmektedir. Göçmenlerin çoğu gerek kendi gerekse ailelerinin yaşam kalitelerini iyileştirme amacı ile göç etmektedir. Bunun gerçekleşip gerçekleşmediğini değerlendirebilmek ve göçün nedensel analizini açıklayabilmek için konunun, karşı gerçeklik araştırma tasarımı çerçevesinden ele alınması şarttır.
- **Aile ve Kuşaklar:** Örneklem, akrabalık ilişkisi açısından ailelerdeki hem daha yakın (ebeveyn-çocuk) hem de daha uzak (büyük ebeveyn-torun) kuşakları ve kuşaklar içindeki kardeşler ve kuzenler arasındaki karşılaştırmayı mümkün kılan üç veya daha fazla kuşağı kapsamıştır. Bu, aynı zamanda hem göçmen olanlar hem de göçmen olmayanlar arasında kalma ve geri dönme gibi karmaşık göç eğilimlerinin kuşaklar boyunca izlenebilmesini mümkün kılmaktadır. Araştırma tasarımı, mevcut üç veya daha fazla aile kuşağının 18 yaş ve üzeri olan bireylerini araştırmaya dahil etmiş olup, 1961’den itibaren 50 seneyi kapsamıştır. Bu, menşe ve varış ülkelerindeki bireysel ve toplumsal değişimin araştırılmasına imkân vermektedir.
- **Birden Fazla Varış Ülkesi:** Araştırma tasarımı, göçmenleri birçok menşe bölgesinden hareketle, birçok varış ülkesinde farklı yerel ve kurumsal bağlamları göz önünde bulundurarak takip etmiştir.

Araştırmanın tasarımı, sadece ailelerin detaylı demografik bilgilerine ve göç tarihlerine ışık tutmakla kalmayıp, aynı zamanda göç araştırmalarında merkezi birçok önemli alanda geniş bilgi sağlamaktadır: eğitim, istihdam, kültürel yönelimler ve değer yönelimleri, din, aile ağları, arkadaşlar ve sosyal ağlar, sağlık, refah ve kimlik inşası.

Çalışma, göçmenliğin getirdiği süreçleri, menşe ülkedeki göçmen olmayanlarınkine göre konumlandırarak farklılaşma (disimilasyon) perspektifi çerçevesinde yapılmıştır. Ayrıca, bu perspektif kuşaklar arasındaki farklılaşmayı da öngörmektedir (“aile kökeninden farklılaşma”).

5. Niçin Türkiye’den Avrupa’ya Göç?

Türkiye’den göçün, göç araştırmalarındaki teorik önemi dört temel özellikten kaynaklanmaktadır.

- Teorik ve ampirik araştırmalar, göçmen grubun büyüklüğünün ve etnik grubun sayısının göçmen entegrasyonu sürecinde önemli olduğunu göstermektedir (Portes ve Rumbaut 2001). Türk göçmenler, Avrupa’nın en büyük göçmen nüfusunu oluşturmaktadır. 1961 (ilk

iş sözleşmesi Almanya ile Türkiye arasında imzalandığında) ile 1974 (resmi işe alım sona erdiğinde) arasında yaklaşık bir milyon Türk'ün Batı Avrupa'ya göç ettiği tahmin edilmektedir ve bazı araştırmacılar buna çok yakın bir rakam hesaplamışlardır (Akgunduz, 2008). Bu göçmenlerin geçici olması beklenmekteydi (Castles ve ark., 2014). Azımsanmayacak sayıda geri dönen olmasına rağmen, göçmenlerin çoğu Avrupa'da kalmıştır. 1974'ten sonra göç, genellikle aile birleşimi ile gerçekleşti. Ancak istihdam, eğitim ve siyasi koruma da göç için önemli motivasyonlar arasındaydı. Çifte vatandaşlar ve vatandaşlığa geçiş sürecini tamamlayanlar dahil olmak üzere, Batı Avrupa'da beş milyonun üzerinde Türk kökenli kişi yaşamaktadır: Almanya'da yaklaşık üç buçuk milyon; Hollanda, Fransa ve Avusturya'da yarım milyona yakın; İsveç, Danimarka ve Belçika'da azımsanmayacak sayıda, Norveç ve İngiltere'de görece daha az sayıda Türk göçmen ya da Türkiye kökenli insan yaşamaktadır.¹

- Yarım asrın, aile kuşakları üzerinden incelenmesi, göç süreçlerinin entegrasyon, asimilasyon, adaptasyon ve köklerden farklılaşma süreçlerinin incelenmesine bulunmaz bir olanak verir. “Öncü” Türk göçü, Avrupa'ya toplu göçün nispeten yeni bir fenomen olduğu bir zamanda gerçekleşmiştir. Bu öncü göçmen akışlarının izlenmesi, göçmen entegrasyon politikalarının yeni yeni ortaya çıkmaya başladığı dönemden itibaren günümüze kadar olan sürecin ve göçmen politikalarının, göçmen özellikleriyle birlikte karşılaştırılmasına imkân sağlar. Göçmenler üzerindeki kısıtlamaların birinci kuşak göçmenlerle karşılaştırıldığında çok daha düşük seviyede olduğu ilk misafir göçünün başladığı dönemden itibaren bu süreci takip etmek, göçmen süreçlerine ışık tutar.
- Türk göçmenler ve onların soyundan gelenler, farklı Batı Avrupa ülkelerine yayılmıştır; bu da araştırmada farklı bağlamların, politikaların ve toplumsal yapıların dikkate alınmasına, kısa ve uzun vadede kuşaklar arası etkileşimin aydınlatılmasına olanak sağlar (Cruel ve Schneider 2010).
- 1960'larda Avrupa'ya göç eden diğer gruplarla birlikte, Türk göçmenler İslam'ı göç ettikleri Hristiyan Avrupa ülkelerine tanıtmışlardır. Din, göçmen toplulukları için önemli bir yapı taşı olarak kabul edilmiştir (Guveli, 2011; Guveli 2015); ancak şimdiye kadarki bilimsel bilgimiz yalnızca Avrupa'dan Amerika'ya olan (Herberg 1955), Katolik, Protestan ve Yahudi göçmenlerden oluşan önceki göç hareketleriyle ilgilidir. Türkiye'den Avrupa'ya göçü araştırmak, Avrupa'nın en büyük Müslüman grubu olan Türk göçmenlerin ve onların soyundan gelenlerin İslam ile ilişkilerinin iskân, topluluk oluşturma ve değer aktarımı üzerindeki etkisine ışık tutabilir.

Bu nedenle, Türkiye vakası, özel ilgi alanından kaynaklanan bir akademik araştırmanın ötesinde, Avrupa göç çalışmalarında son zamanlardaki göç süreçleri üzerine olan gelişmelere ve Kuzey Amerika göç teorilerinin uzun zamandır devam eden etkisine yönelik öneri geliştirme potansiyeli sunmaktadır.

6. 2.000 Aile Çalışması'nın Uygulanması

“2.000 Aile: Avrupa'daki Türklerin Göç Tarihleri” araştırması, Avrupa'da üç kuşak göçmen aile verilerini toplayan ilk anket çalışmasıdır. NORFACE (Avrupa'daki araştırma kurumları ara-

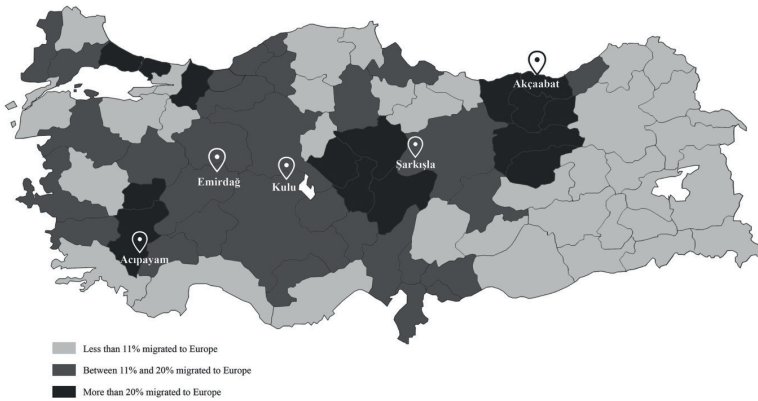
1 Bahsedilen sayılar, Türkiye ve Eurostat kaynaklarından alınmış ve derlenmiştir. Türkiye'ye dair rakamlar Kalkınma Bakanlığı tarafından sağlanmıştır. <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/EkonomikSosyalGostergeler.aspx>.

sındaki bir iş birliği) göç programı tarafından finanse edilen 2.000 Aile Çalışması'nın sahası 2010-2012 yılları arasında yapılmıştır. Bu köken, çoklu kuşak odaklı ve çoklu saha araştırma tasarımı için öncelikle Türkiye'deki örneklem alanları belirlendi. Bu örneklem göçmen olanların ve olmayanların karşılaştırılmasını sağlamıştır. Bu anket çalışması, katılımcıların bireysel özelliklerinin, değerlerinin, kaynaklarının ve tutumlarının yanı sıra üç kuşak boyunca aile geçmişleri ve göç deneyimleri hakkında zengin bilgiler sağlamıştır.

7. Coğrafi Kökenler

Göçmen ve göçmen olmayan ailelerin tespiti için Türkiye'nin beş ilindeki beş ilçe belirlenmiştir. Bu ilçeler, Akçaabat, Şarkışla, Kulu, Emirdağ ve Acıpayam'dır (bkz. şekil 1). Bölge seçimi dört kritere dayanmaktadır.

- Seçilen bölgeler, 1961 ve 1974 arasında Batı Avrupa ülkelerine çok sayıda “konuk işçi” gönderen bölgelerdir. Şekil 1’de gösterildiği gibi, Orta Anadolu Türkiye’de en fazla göçü veren bölge iken, Güneydoğu en az göç vermiş bölgedir. Örneklem bu dönemde Türkiye’den göç eden tüm göçmenleri temsil etmemesine rağmen, “tipik” işçi göçünün tanımlanmasına olanak sağlamıştır. Bu örneklemde özellikle şehirleşen bölgeler seçilmemiştir. Ankara, İstanbul ve İzmir gibi büyük şehirler Avrupa’ya çok sayıda göçmen gönderirken, bunlar çoğunlukla kırsal bölgelerden daha büyük şehirlere taşınan ve daha sonra Avrupa’ya taşınan iç göçmenlerdir (Akgunduz, 2008). Türk nüfusunun yalnızca %34’ü 1965’te kentsel alanlarda yaşamaktaydı, fakat bu rakam çalışmanın başladığı yılda yani 2010’da %71 yükselmiştir. Bu hızlı kentleşme, şehir sakinlerinin bu araştırmanın ilgilendiği zaman diliminde Türk nüfusunu daha az temsil ettiği anlamına gelmektedir.

Şekil 1: 1961 ve 1974 arasında düşük, orta ve yüksek seviyede göç gönderen illeri gösteren Türkiye Haritası. 2.000 Aile Çalışması için seçilen beş bölge (Akçaabat, Şarkışla, Kulu, Emirdağ ve Acıpayam) dahil olmak üzere. Kaynaklar: (1) Akgunduz (2008) Appendix 2; (2) Nüfus Sayımı Türkiye 1970 (TÜİK- Türkiye İstatistik Kurumu).

Not: Haritayı oluşturmak için, İş ve İşçi Bulma Kurumu (İİBK) tarafından her il bölgesinden işçi olarak 1961-1973 seneleri arasında gönderilen toplam göçmen sayısı kullanılmıştır (Akgunduz 2008: Appendix 2). Yüzdeler, aynı il bölgesindeki 1970 Nüfus Sayımındaki 20–45 yaş arası erkek sayısı kullanılarak hesaplanmıştır.

- Seçilen belirli bölgeler varış ülkelerindeki çeşitliliği de yansıtmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı'na göre, Almanya, Fransa ve Hollanda, Batı Avrupa'daki Türk kökenli kişilerin %85'ine ev sahipliği yapmaktadır. Örneklem bölgelerimizden gelen göçmenler ağırlıklı olarak Almanya'ya göç ederken, bölgeler tüm hedef ülkeleri kapsayacak şekilde seçilmiştir: Emirdağ'dan Belçika'ya, Şarkışla ve Akçaabat'tan Avusturya'ya, Kulu'dan Danimarka ve İsveç'e, Acıpayam'dan Fransa ve İsviçre'ye.
- Örneklemdeki dini ve etnik çeşitliliğe yüksek Alevi oranına sahip olan Şarkışla'nın seçilmesiyle ulaşılmıştır. Kasıtlı olarak Alevi popülasyonu daha yüksek oranda örneklemde temsil edilmiştir. Kulu'da yaygın olarak yaşayan Kürtlerin dahil edilmesiyle etnik çeşitlilik sağlanmıştır.
- Seçilen bölgelerin tümü kırsal ve yarı kırsaldır; düşük ve orta düzeyde bir gelişim düzeyine sahiptir (Akgunduz 2008). Ayrıca, bölgesel farklılık da örneklemde temsil edilmiştir. Karadeniz bölgesindeki Akçaabat, dağlıktır ve verimli toprak kıtlığından muzdariptir. Bu sebeple, sıklıkla iç ve dış göç alan bir bölgedir. Kulu ve Şarkışla Orta Anadolu'da bulunan ve bol miktarda ekilebilir alanı bulunan bölgelerdir. Acıpayam ve Emirdağ Türkiye'nin en gelişmiş bölgesi olan Batı Anadolu'da (Ege Bölgesi) bulunmaktadır.

8. Göçmen ve Göçmen Olmayan Ailelerin Tanımlanması

Ailelerin belirlenmesinde, göçmen ve göçmen olmayan “soy” (ilk kuşak erkek) için rastgele adres örneklemeden hareketle iki aşamalı bir tarama süreci gerçekleştirilmiştir. İlk 100 birincil örneklem noktasını belirlemek amacıyla her bölge için kümelenmeye dayanan olasılık örnekleme çekilmiştir. Bunun için Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) adres kayıt defterinden yararlanılmıştır. Birincil örnekleme noktasından itibaren, örneklem iki görüşmeci grubunun zıt yönlerde rastgele yürüyüşüyle seçilmiştir. TÜİK adres kayıt defterinde, adresleri bulmakta problemler doğuran ve örneği çarpıtacak yanlışlıklar bulunduğundan, belirli adreslerin olasılıklı örneği çekilerek rastgele yürüyüş seçilmiştir. Rastgele yürüyüşün titizlikle gerçekleştirilmesi için özen gösterilmiştir. Böylece, rastgele başlangıç ve eşit aralıklarla benzer prensiplere dayanarak olasılık örnekleme için rastgele yürüyüş gerçekleştirilmiştir.

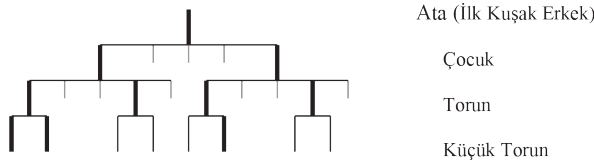
Seçilen her adreste, hedef kitle için kilit göçmen ve göçmen olmayan aileleri tanımlamak amacıyla bir tarama sorusu sorulmuştur. Bu soru ile Avrupa'ya 1961-1974 döneminde göç etmiş *ilk kuşak erkek* ve aynı dönemde Avrupa'ya göç etmemiş *ilk kuşak erkek* (yani 2.000 ailenin ilk kuşak erkekleri) belirlenmiştir. Soru şu şekildedir: Sizin veya eşinizin yakın ya da uzak akrabaları arasında, hayatta olan ya da ölen, 65 ile 90 yaş arasında olan, [BÖLGE]sinde büyüyen (yani en az on altı yaşına kadar burada yaşamış), 1960-1974 yılları arasında Avrupa'ya göç eden ve en az beş yıl Avrupa'da kalan bir erkek var mı? Tarama sorusu, sorunun son bölümündeki 1960-1974 yılları arasında Avrupa'ya göç etmemiş bir aile bireyinin sorulması dışında göçmen olmayan ilk kuşak erkeği belirlemek için aynı soru sorulmuştur. Göç geçmişi olan ailelerin yüzde seksen, göç geçmişi olmayan ailelerin yüzde yirmi oranında belirlendiği karşılaştırmalı bir örnek oluşturmak için, ailede göçmen olmayan tarama sorusu dört göçmen olan ilk kuşak erkeği tanımladıktan sonra sorulmuştur. Hangisi önce gerçekleşirse kuralı esas alınarak, örnekleme için rastgele yürüyüş, altmış ev tarandığında veya araştırma için sekiz aile temin edildiğinde durdurulmuştur.

Saha çalışması 2010 yaz aylarında (Şarkışla- pilot saha çalışması) ve 2011'de (Emirdağ, Akçaabat, Kulu, Acıpayam) yapılmıştır. Genel olarak, her bir bölgedeki 400 aileden oluşan hedef örneğimize (Şarkışla'da 300) ulaşmak için yaklaşık 21.000 adres taranmıştır. Oransal olarak, her 12 haneden bir aile araştırmanın hedef kitlesine uygun bulunmuştur. Son örnek, 1.992 katılımcı aileden (1.580 göçmen aile ve 412 göçmen olmayan aile) oluşmaktadır. Taramanın ardından veri

toplama 2010/11 yaz ve sonbahar aylarında ve 2011/12'de ise ilkbahar aylarında üç ana araştırma unsuru kullanılarak yapılmıştır: aile soy ağacı, vekil ve kişisel anketler. Veri toplama, tarama sırasında bölgede tespit edilebilen uygun katılımcılarla yüz yüze görüşülerek, aksi halde ilk görüşmede elde edilen aile bireylerinin iletişim bilgileri kullanılarak telefonla yapılmıştır. Ek olarak, örneklemin kapsamını ve temsilini en üst düzeye çıkarmak için ulaşılmaması zor aile üyeleriyle temas kurmak ve görüşmeler yapmak için üç aylık bir izleme prosedürü uygulanmıştır.

9. Anket Araçları

Şekil 2'de gösterildiği gibi, tüm erkek atalar, onların çocukları, torunları ve büyük torunları hakkında tam bir şecere elde edilebilmesi için *Soy Ağacı* anketi tasarlanmıştır. Katılımcıların adları, cinsiyetleri, yaşları/doğum yılı ve erkek atanın göç ettiği varış ülkesi ve kalış süresi, kardeşlerinin cinsiyeti ve göç durumları hakkında soruların cevapları kaydedilmiştir. Ayrıca, aile ağacı anketi en az iki aile üyesinin iletişim bilgilerinin toplanmasını gerekli kılmıştır. Aile ağacı anketleri, ailenin taranmasından sonra, aile hakkında derinlemesine bilgi sahibi olan bir veya iki aile üyesi veya ailenin bir akrabası ile gerçekleştirilmiştir. Bazı kısmi bilgiler telefon görüşmeleri ile desteklenmiştir. Toplamda 1.992 aile ile soy ağacı anketi gerçekleştirilmiştir ve dört kuşağa yayılmış 48.978 bireysel aile üyesi hakkında (Tablo 1) bilgi alınmıştır.

Şekil 2: Aile Soy Ağacı Yapısı

Not: Kalın çizgiler, kişisel görüşme örneğine dahil edilen aile üyelerini temsil eder.

Vekil anketi, her bir yetişkinin göç tarihi, medeni hali, dini, eğitimi ve mesleki geçmişi dahil olmak üzere tüm yetişkin (18+) soy üyeleri hakkında temel demografik ve sosyo-ekonomik bilgileri toplamak için geliştirilmiştir. Vekil görüşmeleri, genellikle ataların çocuklarından biri olan ailenin görüşme için aday gösterdiği bir "bilgilendirici" kişi ile gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerin %54'ü yüz yüze yapılmışken, geri kalanlar ise telefonda gerçekleştirilmiştir. 1.992 aileden toplam 19.666 yetişkin aile bireyi hakkında bilgi edinilmiştir. Bu vekil verileri, daha önce görülmemiş derecede büyük ölçekli ve kapsamlı, göç ve birçok aile kuşağını içeren bir veri tabanı sunmaktadır. Bu veriler sosyal bilimlerin tüm alanlarında şimdiye kadar veri eksikliği nedeniyle araştırılamayan araştırma sorularına cevap verebilecek imkânı sağlamaktadır.

Kişisel anket daha ayrıntılı bir anket formuna sahiptir. Aile soy ağacının kullanımı, aile üyelerinin rastgele seçilmesi için örnek bir çerçeve sağlamıştır. Kişisel görüşme için uygunluk, tüm yaşayan göçmen ve göçmen olmayan ailelerin ilk kuşak erkelerini (ata) ve bu erkeklerin soylarından rastgele seçilen yetişkin üyeleri içermektedir (bkz. Şekil 2). Spesifik olarak, ikinci ve üçüncü aile kuşaklarından görüşme için seçilenler, atalarının iki çocuğunu ve her birinin iki çocuğunu içermektedir. Rastgele seçimler A-Z kuralına göre rastgele sıralama kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Yani kardeşler arasından isimlerinin ilk harfleri sırasıyla A ve Z'ye en yakın olanına göre seçim yapılmıştır. Anketler ilgili Avrupa dillerine (İngilizce, Almanca, Hollandaca, Fransızca, Danca ve İsveççe) çevrilmiş olsa da büyük çoğunluğu yine de Türkçe ve birkaç tanesi de Kürtçe olarak yapılmıştır. Görüşmeler yaklaşık bir saat sürmüştür ve sorular katılımcıların demografik, sos-

yo-ekonomik ve ailevi özellikleri, sosyal ağları, değerleri, dindarlıkları, milli ve siyasi kimlikleri üzerine olmuştur. Toplam 9.787 rastgele seçilen aile üyesi arasından, %61'i ile görüşme sağlanmıştır ve üç kuşaktan (dede, çocuklar, torunlar) boyunca toplam 5.980 kişisel görüşme gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların Türkiye'nin ve Avrupa'nın farklı şehirlerine dağılmış olmasından dolayı, kişisel görüşmelerin %81'i telefon aracılığıyla yapılmıştır (Tablo 1).

Tablo 1: Soy ağacı, vekil ve kişisel anketler için cevap oranları

	Temel saha*	Pilot	Toplam	Anket için uygun	Genel Cevap verme (%)
Soyağacına sahip aileler	1.683	309	1.992	1.992	100
Göçmen aile	1.344	236	1.580	-	-
Göçmen olmayan aile	339	73	412	-	-
Soyağacındaki kişiler	42.168	6.810	48.978	-	-
Vekil anket	1.306	238	1.544	1.992	78
Vekil anketteki kişiler	16.782	2.884	19.666	-	-
Kişisel anketler	5.195	785	5.980	9.787	61
'Tamamlanmış aile'***	640	119	759	1992	38

*tarama sonuçlarını içerir. ** Bu aileler soy ağacı, vekil ve kişisel bütün anketleri toplanmış aileleri belirtir.

Amaç soy verilerini mümkün olduğunca eksiksiz toplamak olduğundan, Tablo 1'deki "tamamlanmış ailelerin" sayısı, tamamen inşa edilmiş bir aile ağacından elde edilen aileleri, aile hakkında yapılan *vekil* görüşmelerini ve uygun aile üyeleriyle olan *kişisel* görüşmeleri tanımlamaktadır. Yüzde otuz sekizlik bir oranla, toplam 1.992 aileden 759'unun tüm amaçlanan anketleri ve soy verileri eksiksiz toplanmıştır (Tablo 1). Genel olarak, Tablo 1'de gösterildiği gibi, *aile soyağacı*, *vekil* ve *kişisel anketler* için cevap oranları yüksek olmuştur. Bu başarının anahtarı, araştırma ekibinin aldığı eğitimin yanı sıra yakından takibin ve gözlemin yapıldığı kararlı bir saha çalışmasıdır.

10. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çoğu akademik çalışmada olduğu gibi, 2.000 Aile Çalışması'nın da sınırlılıkları vardır. Bunlardan en belirgin olanı, menşee bölgesini tamamen terk etmiş ve aile mülklerini saha çalışması sırasında terk etmiş olan ailelerin yetersiz temsil edilmesidir. Araştırmalar, kartopu örnekleme-sinin, menşee ülkelerinden göç etmiş kişileri temsil etmekte, göçmenlerin menşee toplumlarına daha güçlü bağlarla bağlı olan göçmenleri yüksek oranda temsil ettiklerini ve bu anlamda yanlışlıkla sonuçlandığını göstermektedir (Beauchemin ve González-Ferrer 2011). 2.000 Aile Araştırması bu sorunu önlemeye çalışmıştır. Bu sorundan kaçınmak amacıyla, adresleri tarama esnasında, bilgi alınan kişilerin göçmen aile üyelerine yakın olanlarından ziyade, uzak akrabaları hakkında sorular sorulmuştur. Bu nedenle bu çalışmanın örnekleme kartopu örnekleminde çok farklıdır. Aynı zamanda Türkiye'ye aşırı bağlı olmayan ilk kuşak ve onların çocuklarını ve torunlarını da içermektedir. Bununla birlikte, araştırma tasarımı, aileleri ve menşee bölgeleri ile nispeten güçlü bağları olan (geniş ailelere eğilimlidir). Bu bağlar ayrıca, menşee bölgelerindeki göçmenler ve göçmen olmayanlar arasında olası karşılıklı etkileri de kapsamaktadır. Bununla birlikte, söz konusu menşee ve varış ülkesi bağlantıları ulus ötesi yaşamların gerçeklerini ve küresel iletişimi yüksek oranda yansıtmaktadır.

Dikkat edilmesi gereken üç sınırlılık daha vardır. Birincisi, araştırmanın erkek göçmen işçiler üzerindeki vurgusu örneklemin 1992 aile erkek atasının soyundan gelen bütün kadın ve erkek aile üyelerini kapsamasıdır. Yani, ilk kuşak atalar arasında kadın ata yoktur. Ayrıca, ilk kuşak erkek eşleri hakkındaki bilgi oldukça kısıtlıdır. İkinci sınırlılık, 2.000 Aile Araştırması'nın

örnekleme boylamasına bir çalışma değildir. Yani aynı kişilerden, hayatlarının birçok anında veri toplanmadığından, göçün seçici ihtimalini ayırt etmek her zaman mümkün değildir. Yine de göç tarihi hakkındaki bilgiler kullanılarak, eğitim ve meslek açısından göçmen seçiciliği değerlendirilebilir (Guveli ve ark., 2016). Ayrıca, göçmen olmayanlarla olduğu gibi, geri dönen göçmenlerle de karşılaştırılma yapılması konuya dair bilgimizi derinleştirebilir. Son olarak, araştırma, Türk göçmenlerin varış ülkeleri açısından kapsamlı bir analiz olanağı sunmaktadır. Örneğin, 2000 Aile verileri ile, göçün eğitimsel kazanım üzerindeki bağlamsal etkileri araştırılabilir (Guveli ve ark., 2016). Fakat, sekiz varış ülkesinden bazılarında, örneklem büyüklükleri özel kurumsal etkileri açığa çıkarmak için küçüktür.

11. Araştırmanın Katkıları

Son zamanlarda yayınlanan bir dizi yayın (Guveli ve ark., 2017), 2.000 Aile Araştırması'nın göç araştırmalarının ilgi alanı kapsamına giren aydınlatıcı sorulara ışık tutması sebebiyle önemli bir araştırma potansiyeli taşıdığını göstermektedir. Örneğin, Guveli ve ark., (2016) 2.000 Aile verilerini kullanarak göçün seçiciliği sorularına ışık tutmuştur. Türk işçi göçmenlerin, eğitim açısından pozitif seçim göstermesine rağmen 1975'ten önce Türkiye'de kalanlardan daha düşük statüde işlerde çalıştıkları gözlemlenmiştir. Yani, bu şu demektir: 1975'ten önce Avrupa'ya işçi olarak giden işçiler ortalama olarak kalanlardan daha yüksek eğitimliydi ancak kalanlara oranla statüsü daha düşük mesleklere sahiptiler. 1975'ten sonra aile birleşimi gibi nedenlerle göç eden Türklerin eğitim seviyesi, Türkiye'deki akranlarına kıyasla daha düşüktü. Avrupa'da yaşayan göçmenlerin çocuklarının, Türkiye'dekilere göre öğrenim düzeyinin daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Ancak, Türkiye'deki eğitim alanındaki ilerlemeler sebebiyle, üçüncü aile kuşağında bu fark büyük oranda azalmıştır. Bayrakdar ve Guveli'nin (2019) 2000 Aile verilerine dayanarak yaptıkları veri analizlerinde ise, Avrupa'ya göç, göçmenlere ve onların soyundan gelenlere eğitim açısından belirgin oranda daha yüksek eğitim sağlamıştır; bu artı katkı kadınlarda daha belirgin ortaya çekmiştir. Göçmenler arasında girişimcilik ve serbest mesleğin rolü akademik çalışmaların hem ilgi hem de tartışma konusu olmuştur. Guveli ve ark., (2016) ve Eroglu-Hawksworth (2018), Avrupa'daki eğitim seviyesi daha yüksek olan Türklerin, serbest meslek sahibi olma eğiliminin Türkiye'deki akranlarına göre daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Bu durum, göçmenlerin Avrupa'daki işgücü piyasasındaki ayrımcılıktan kaçınmak amacıyla serbest mesleğe yönelme argümanını desteklemektedir.

Baykara-Krumme'nın çalışması (2015, 2016), Türkler arasındaki hem akraba evliliğinin hem de görücü usulü ile evliliğin kuşaklar arasında Türkiye'de ve Avrupa'da azaldığını göstermiştir. Toplumsal değişim ve adaptasyon açısından bakıldığında ise, 2.000 Aile verileri, görücü usulü evliliklerin Türkiye'ye kıyasla Avrupa'da daha az yaygın, ancak akraba evliliğinin daha yaygın olduğunu göstermiştir.

Bu çalışma, kadın ve erkeklerin göçü nasıl deneyimlediğine dair cinsiyet meselelerine de ışık tutabilir. Guveli ve ark., (2016), Avrupa'daki Türk kadınlarının arkadaşlık ilişkilerinin Türkiye'dekilere kıyasla daha fazla çeşitlilik gösterdiğine işaret etmektedir. Son yıllarda gittikçe artma eğilimi gösteren cinsiyet eşitliğine paralel olarak, cinsiyet rolüne ilişkin tutumlar açısından Spierings (2015), hem göçmenler hem de göçmen olmayan kuşaklar arasında cinsiyet eşitliği tutumlarının yüksek olduğunu belirlemiştir. Cinsiyet eşitliği tutumunun en az geri dönmüş göçmenlerin torunları arasında olması, bu araştırmanın çarpıcı bulgularından birisidir. Bu bulgular, yalnızca Avrupa'daki Türkiye kökenli kişilerin göç edilen toplumlara asimilasyonunu değil, aynı zamanda artan küresel eğilimlerin etkisini de göstermektedir.

12. Araştırmanın Potansiyeli ve Veriye Erişim

Göçmen ve göçmen olmayan ailelerin Türkiye'deki menşe bölgelerdeki paralel örneklemelerine dayanarak, 2.000 Aile veri seti, göçmenlerin ne dereceye kadar sosyal, ekonomik ve politik olarak kökenlerinden farklılık gösterdiğini belirleyebilmek adına, bu alanda yapılan analizleri "farklılaşma" bakış açısıyla ele almayı teşvik etmektedir. Aynı zamanda, karşıt gerçeklik (counterfactual) araştırmasına imkân verecek en yakın tasarım uygulanmıştır. Daha açık ifade etmek gerekirse, eğer göç etmemeye karar verilmiş olsaydı, göçmenlerin sosyo-ekonomik, kültürel, dini, siyasi davranışları ve tutumları nasıl şekillenirdi temel ve ana sorusuna ışık tutmaktadır.

Hem göçmenlerin hem de göçmen olmayanların aile soylarını takip ederek, anketin çoklu kuşak aktarımı ve büyük ebeveynlerin torunlar üzerindeki etkisini içermesi, araştırmanın kapsamını genişletmektedir. 2.000 Aile verileri, sekiz farklı varış ülkesine yayılmış işçi göçünün erken dönemlerindeki göçmen işçileri ve onların soylarını kapsayan, Avrupa'da oldukça büyük bir göçmen Müslüman grubun ekonomik, sosyal, kültürel ve politik entegrasyonunda ülkeler arası farklılıkların araştırılmasına da katkı sunmaktadır. Son olarak önemli noktalardan bir tanesi de bu anket çalışmasının geri dönen göçmenleri de içermesidir. Bu sebeplerden dolayı, göç araştırmalarında az çalışılmış alanlara ışık tutmaktadır.

Önceki bölümde, 2.000 Aile Araştırması'nın sağladığı akademik katkılara dair bazı önemli bulgular paylaşılmıştır. Ancak bu, araştırmanın potansiyelinin sadece küçük bir örneğidir. Bu çalışma, gelecekte yapılabilecek araştırmalar için fırsatlar sunmaktadır. Örneğin, aile süreçleri açısından (Glick, 2010) göçmenlerin ve onların soyundan gelenlerin evlenme, boşanma, doğurganlık, bakım ve aile içi desteğin menşe ülkesinden farklı veya benzer şekilde nasıl geliştiğine bakarak, göçmenlerin hem köken hem de göç ettikleri toplumla bağlantılarına ilişkin hususlar aydınlatılabilir. Ek olarak, köken ve çoklu kuşak bakış açıları dini, politik ve kültürel davranış ve tutumlarla ilgili soruları cevaplamak için birleştirilebilir. Mesela, göç ve dönüş göçü kuşaklar arası aktarım için nasıl bir işlev görür? Daha açık bir dille ifade etmek gerekirse, göç, kuşaklar boyunca büyük ebeveynler, ebeveynler ve çocukları arasındaki davranış ve tutum aktarımını nasıl etkilemektedir? 2.000 Aile Çalışması'nın verileri, geri dönen göçmenlerin özellikleri ve göç kararının çocuklarının ve torunlarının yaşam fırsatları ve tarzları üzerindeki etkisini incelemek için eşsiz bir fırsat sunmaktadır. Bu veriler göç ve cinsiyet konusunda araştırmalar hakkında da eşsiz bir imkân sunmaktadır. Örneğin, göç, kadınları ataerkil toplumsal yapı ve ilişkilerden daha bağımsız kılar yönündeki klasik hipotezin test edilmesine olanak sağlayabilir (Hondagneu-Sotelo 1992).

Buradaki liste her şeyi içermemektedir. Araştırmacılar, GESIS veri arşivinden erişebilecekleri 2.000 Aile verilerini (2000 Families) kullanarak, göç araştırmalarında hala cevaplanmayı bekleyen araştırma sorularına ışık tutabilirler (Güveli ve ark., 2016). Veri dokümantasyonu (Ganzeboom ve ark., 2015), araştırma tasarımı, örneklem, bölgeler ve varış ülkeleri hakkında ayrıntılı bilgi içermektedir. Araştırma ve yayınlar hakkında daha fazla bilgi www.2000families.org sitesinde mevcuttur. Yeni bir çıkış açan 2.000 Aile Projesi'nin Twitter hesabı da ilgilenenler tarafından takip edilebilir: @2000families. Bu çalışma, gelecekte yapılacak analizlere ve göçün kökenlerine yönelik araştırmalara emsalsiz katkı sağlamıştır ve yeni eşsiz katkılar sağlama kapasitesindedir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almamıştır.

Kaynaklar

- Abadan-Unat, Nermin, Rusen Keles, Rinus Penninx, Herman Van Renselaar, Leo van Velzen, & Leyla Yenisey. (1975). *Migration and development: A study of the effects of international labour migration on Bogazlayan district*. Ankara: Ajans – Turk Press.
- Akgunduz, Ahmet. (2008). *Labour migration from Turkey to Western Europe, 1960–1974: A multidisciplinary analysis*. Aldershot: Ashgate.
- Alba, R., Logan, J. Lutz, A., & Stults, B. (2002). Only English by the third generation? Loss and preservation of the mother tongue among the grandchildren of contemporary immigrants. *Demography*, 39(3), 467–484.
- Alba, R., & Nee, V. (1997). Rethinking assimilation theory for a new era of immigration. *International Migration Review*, 31(4), 826–874.
- Amelina, A., & Faist, T. (2012). De-naturalizing the national in research methodologies: Key concepts of transnational studies in migration. *Ethnic and Racial Studies*, 35(10), 1707–1724.
- Baykara-Krumme, H. (2015). Three-generation marriage patterns: New insights from the ‘dissimilation’ perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41(8), 1324–1346.
- Baykara-Krumme, H. (2016). Consanguineous marriage in Turkish families in Turkey and in Western Europe. *International Migration Review*, 50(3), 568–598. doi:10.1111/imre. 12176.
- Bayrakdar, S. & Guveli, A. (2019). The educational consequences of migration for women and men. Migrant and Europe-born Turkish origin people compared to non-migrants in Turkey. *ISER Working Paper Series*, No.2019-08.
- Beauchemin, C. (Ed.). (2018). *Migration between Africa and Europe*. Springer International Publishing.
- Beauchemin, C. (2014). A manifesto for quantitative multi-sited approaches to international migration. *International Migration Review*, 48(4), 1747–7379.
- Beauchemin, C., & Amparo G. F. (2011). Sampling international migrants with origin-based snowballing method: New evidence on biases and limitations. *Demographic Research*, 25, 103–134.
- Bengtson, V.L., Casey E., Norella, C., Putney, N., & Silverstein, M., (2009). A longitudinal study of the intergenerational transmission of religion. *International Sociology*, 24(3), 325–345.
- Borjas, G. J. (1992). Ethnic capital and intergenerational mobility. *The Quarterly Journal of Economics*, 107 (1), 123–150.
- Carol, S. (2014). The intergenerational transmission of intermarriage attitudes and intergroup friendships. The role of Turkish migrant parents. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 40(10), 1550–1571.
- Castles, S., De Haas, H., & Miller, M. J. (2014). *The age of migration: International population movements in the modern world*. 5th ed. New York: Palgrave Macmillan.
- Chan, T. W., & Boliver, V. (2013). The grandparents effect in social mobility: Evidence from British birth cohort studies. *American Sociological Review*, 78(4), 662–678. doi:10.1177/0003122413489130.
- Crul, M., & Schneider, J. (2010). Comparative integration context theory: Participation and belonging in new diverse European cities. *Ethnic and Racial Studies*, 33(7), 1249–1268.
- Dustmann, C. (2008). Return migration, investment in children, and intergenerational mobility – comparing sons of foreign- and native-born fathers. *Journal of Human Resources*, 43(2): 299–324.
- Dustmann, C., Itzhak F., & Weiss, T. (2011). Return migration, human capital accumulation and the brain drain. *Journal of Development Economics*, 95(1), 58–67.
- Eroglu-Hawksworth, S. (2018). Trapped in small business? An investigation of three generations of migrants from Turkey to Western Europe. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44, 1214-1232.
- FitzGerald, D. (2012). A comparativist manifesto for international migration studies. *Ethnic and Racial Studies*, 35(10), 1725–1740.
- Ganzeboom, B. G. H., Sozeri, E.K. Guveli, A. & Bayrakdar, S. (2015). *2000 Families: Migration histories of Turks in Europe*, Data Documentation. Amsterdam: VU University of Amsterdam.
- Glass, J., Bengtson, V.L. & Dunham, C.C. (1986). Attitude similarity in three-generation families: Socialization, status inheritance, or reciprocal influence? *American Sociological Review*, 51(5), 685–698.
- Glick, J. E. (2010). Connecting complex processes: A decade of research on immigrant families. *Journal of Marriage and Family*, 72(3), 498–515.

- Guveli, A. (2015). Are movers more religious than stayers? Religiosity of European majority, Turks in Europe and Turkey. *Review of Religious Research*, 57, 43–62.
- Guveli, A., Ganzeboom, B.G.H., Baykara-Krumme, H., Platt, L., Eroglu, S., Spierings, N., Bayrakdar, S., Nauck, B. & Sözeri, E.K. (2017). 2,000 Families: Identifying the research potential of an origins-of-migration study. *Ethnic and Racial Studies*, 40(14), 2558–2576.
- Guveli, A. Ganzeboom, B. G. H., Baykara-Krumme, H., Bayrakdar, S., Eroglu, S., Hamutci, B., Nauck, B., Platt, L. & Sözeri, E.K. (2016). *2000 Families: Migration histories of Turks in Europe*. GESIS Datenarchiv, Köln. ZA5957 Datenfile Version 1.0.0. doi:10.4232/1.12541.
- Guveli, A., Ganzeboom, B.G.H. Platt, L. Nauck, B., Baykara- Krumme, H., Eroglu, S. Bayrakdar, S., Sozeri, E.K. & Spierings, N. (2016). *Intergenerational consequences of migration: Socio-economic, family and cultural patterns of stability and change in Turkey and Europe*. Basingstoke, Palgrave Macmillan.
- Guveli, A. & Platt, L. (2011). Understanding the religious behaviour of Muslims in the Netherlands and the UK. *Sociology*, 45 (6), 1008–1027.
- Guveli, A. (2011). Social and economic impact of the headscarf ban on women in Turkey. *European Societies*, 13(2), 171–189.
- Hagan, J., MacMillan, R. & Wheaton, B. (1996). New kid in town: Social capital and the life course effects of family migration on children. *American Sociological Review*, 61(3), 368–385.
- Hagestad, G.O. (2006). Transfers between grandparents and grandchildren: The importance of taking a three-generation perspective. *Zeitschrift für Familienforschung-Journal of Family Research*, 18(3), 315–332.
- Herberg, W. (1955). *Protestant, Catholic, Jew: An essay in American religious sociology*. Garden City, NY: Doubleday & Co.
- Hitlin, S. (2006). Parental influences on children's values and aspirations: Bridging two theories of social class and socialization. *Sociological Perspectives*, 49(1), 25–46.
- Hondagneu-Sotelo, P., (1992). Overcoming patriarchal constraints: The reconstruction of gender relations among Mexican immigrant women and men. *Gender & Society*, 6, 393–415.
- Huijink, W., & Liefbroer, A.C. (2012). Family influences on intermarriage attitudes: A sibling analysis in the Netherlands. *Journal of Marriage and Family*, 74(1), 70–85.
- Ichou, M. (2014). Who they were there: Immigrants' educational selectivity and their children's educational attainment. *European Sociological Review*, 30(6), 750–765.
- Kalmijn, M., Liefbroer, A.C., Van Poppel, F., & Van Solinge, H. (2006). The family factor in Jewish-Gentile intermarriage: A sibling analysis of the Netherlands. *Social Forces*, 84(3), 1347–1358.
- Koenig, M., Maliepaard, M, & Güveli, A. (2016). Religion and new immigrants' labor market entry in Western Europe. *Ethnicities*, 16(2), 213–235.
- Koopmans, R., Michalowski, I., & Waibel, S. (2012). Citizenship rights for immigrants: National political processes and cross-national convergence in Western Europe, 1980–2008. *American Journal of Sociology*, 117(4), 1202–1245.
- Lazerwitz, B., & Rowitz, L. (1964). The three-generations hypothesis. *American Journal of Sociology*, 69(5), 529–538.
- Maliepaard, M., & Lubbers, M. (2013). Parental religious transmission after migration: The case of Dutch Muslims. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 39(3), 425–442.
- Markides, K.S. (1986). Sources of helping and intergenerational solidarity: A three-generations study of Mexican Americans. *Journal of Gerontology*, 41(4), 506–511.
- Massey, D.S. (1987). The ethnosurvey in theory and practice. *International Migration Review*, 21(4), 1498–1522.
- Massey, D.S., Alarcon, R., Durand, J., & Gonzalez, H. (1987). *Return to Aztlan: The social process of international migration from Western Mexico*. Berkeley: University of California Press.
- Montero, D. (1981). The Japanese Americans: Changing patterns of assimilation over three generations. *American Sociological Review*, 46(6), 829–839.
- Nauck, B. (2001). Social capital, intergenerational transmission and intercultural contact in immigrant families. *Journal of Comparative Family Studies*, 32(4), 465–489.
- Obucina, O. (2013). Occupational trajectories and occupational cost among Senegalese immigrants in Europe. *Demographic Research*, 28(19), 547–580.

- Phalet, K., & Schonpflug, U. (2001). Intergenerational transmission in Turkish immigrant families: Parental collectivism, achievement values and gender differences. *Journal of Comparative Family Studies*, 32(4), 489–504.
- Platt, L. (2007). Making education count: The effects of ethnicity and qualifications on intergenerational social class mobility. *The Sociological Review*, 55(3), 485–508.
- Portes, A., & Rumbaut, R.G. (2001). *Legacies. The story of the immigrant second generation*. Berkeley: University of California Press.
- Schneider, J., & Crul, M. (2010). New insights into assimilation and integration theory: Introduction to the Special Issue. *Ethnic and Racial Studies*, 33 (7), 1143–1148.
- Schönpflug, U. (2001). Intergenerational transmission of values: The role of transmission belts. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32 (2), 174–185.
- Schoorl, J., Heering, L., Esveldt, I., Groenewold, G., Van der Erf, R., Bosch, A., De Valk, H., & De Bruijn, B. (2000). *Push and pull factors of international migration: A comparative report*. Luxembourg: Office for Official Publication of the European Communities.
- Spierings, N. (2015). Gender equality attitudes among Turks in Western Europe and Turkey: The interrelated impact of migration and parents' attitudes. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41(5), 749–771.
- Telles, E.E., & Ortiz, V. (2009). *Generations of exclusion: Mexican Americans, assimilation, and race*. New York: Russell Sage Foundation.
- Thomas, W.I., & Znaniecki, F.E. (1918). *The polish peasant in Europe and America: Monograph of an immigrant group*. Boston, MA: Richard G. Badger.
- Vermeulen, H. (2010). Segmented assimilation and cross-national comparative research on the integration of immigrants and their children. *Ethnic and Racial Studies*, 33(7), 1214–1230.
- Wimmer, A., & Schiller, N.G. (2003). Methodological nationalism, the social sciences, and the study of migration: An essay in historical epistemology. *International Migration Review*, 37(3), 576–610.